

**ГРЪКОЕЗИЧНИ ТЪРГОВСКИ ДОГОВОРИ ОТ АРХИВНИЯ ФОНД
НА ФИРМАТА „Н. МИНЧОЛУ & Е. СЕЛВЕЛИ И ДРУЖИЕ“**

Веселин ГОРАНЧЕВ

Received: 27.08.2021

Available online: 1.12.2021

***Abstract:** One of the earliest examples of trade agreements was used in the ancient Arab world. The so-called “Akd”, which is part of the business documentation used by companies during the Umayyad Caliphate (661-750), is the equivalent of the trade contract. It was through contracts, that the Venetian “sea command” (commenda marittima) of the Florentine “company” (compagnia) was created and terminated.*

The emergence and widespread usage of the trade contract by entrepreneurs during the Bulgarian National Revival period is a result of the natural imposition of the new model of economic behaviour at the dawn of the Modern Age. An important role in this process was played by the economic contacts of our ancestors in the previous period (15th-17th centuries) with the merchants operating in the Bulgarian lands, subjects of foreign countries, whose economies and markets developed faster than those in the Ottoman Empire.

In the Bulgarian and foreign archives, in the museum funds and in private collections there are many trade contracts stored, prepared by entrepreneurs during the Bulgarian Revival. Unfortunately, so far these sources of information have not been fully used in historical research. The oldest trade agreements known to us, in which the dominant participation of Bulgarians is attested, are from the end of the 18th and the beginning of the 19th century.

The study of trade contracts prepared by Bulgarian entrepreneurs during the National Revival period is an important process that would contribute to the study of the professional experience of Bulgarians during the era, their commercial and legal knowledge, as well as the level of development of major Bulgarian production and trade structures.

The proposed article aims to present six commercial contracts and, as far as possible, to enrich the broad topic related to this type of business documents. It examines the history of this type of documents with economic content, their types, their appearance and development in the Bulgarian lands.

The commercial contracts presented in the current article are part of Fund 82K – Trading House “Nikola Minchoolu & Evstati Selveli and company”, which is stored in DA – Veliko Turnovo. They cover the period from the early 40s to the early 50s of the 19th century. The documents were prepared in line with the tradition of the era in Greek language, which for a long time used to be the commercial language in the Balkans, while the traders from the Peninsula were collectively known as “Greek merchants”.

Key words: Bulgarian National Revival period, economic history, commercial contracts in Greek language, commercial house “N. Minchoolu & E. Selveli and company”, Turnovo

JEL: N73, N93

Изследването на търговските договори от периода на Българското възрождане е от особена важност за установяването на професионалния опит на българските предприемачи през епохата, на техните търговско-правни познания и на нивото на развитие на основни български производствено-търговски структури (Rusev, 1993; Rusev, 1994; Rusev, 1999; Rusev, 2001; Davidova, 1996–1997; Roussev, 2000, p. 57).

Настоящата публикация има за цел да представи няколко гръкоезични търговски договори и по този начин, макар и скромно, да допълни обширната тема, свързана с този вид стопански документи. Представените в това изложение търговски договори са част от Фонд 82К – Търговска къща „Никола Минчоолу & Евстати Селвели и дружие“, който се съхранява в ДА – В. Търново¹.

Приема се, че дружеството е създадено в Търново през 1841 г. от хаджи Минчо х. Цачев (1800–1855) и Евстати х. Николов Селвели (1801/8–1871). Тъй като по-голямата част от дяловия капитал принадлежи на първия от посочените съдружници дружеството получава наименованието „Хаджи Минчо хаджи Цачев и дружие“. И двамата учредители на търновската фирма са видни представители на Българското възрожденско общество. Хаджи Минчо е богат, влиятелен търговец, откупчик и събирач на данъци и концесионер. Евстати Селвели също е богат търговец. Освен това е член на търновската градска община и на местния търговски съд. И двамата учредители са участници в църковните борби на българите от епохата (Atanasova, 2014, p. 175; Roussev, 2015, pp. 420–421). За тази своя дейност за около три месеца Евстати Селвели е задържан под стража от османските власти (Radev, 2000, p. 450; Tonkov, 2020, p. 174).

По своята структура дружеството е събирателно (Roussev, 2015, p. 421). През

---

¹ Държавен архив – В. Търново (ДА – В. Търново), Ф. 82К, оп. 1. а.е. 42, л. 1, а.е. 73, л. 3, 4 г., а.е. 77, л. 1, 2, 3 г., 4, 5.

1855 г. х. Минчо х. Цачев умира и активите му във фирмата са наследени от неговия зет – х. Николи х. Димов Минчоолу. Той е богат търговец на кожи и подобно на своя тъст и Евстати Селвели е деен участник в църковните борби (Atanasova, 2014, p. 176; Roussev, 2015, p. 421). Вследствие на смяната на единия от основните учредители на търговското дружество се променя и неговото наименование – „Хаджи Николи Минчоолу и Евстати Селвели и дружие“ (Atanasova, 2014, p. 176). С цел разширяване на търговските контакти извън българските земи, през 1856 г. фирмата създава свои търговски представителства в Цариград и във Виена. Управлението на офиса в османската столица се поема от х. Николи Минчоолу. Там той, освен със съдружническите дела, с още по-голям размах от преди се отдава на борбата за българска църковна независимост (Roussev, 2015, pp. 421-422). За известен период от време централният офис на фирмата в Търново и кантората във Виена се ръководят от Евстати Селвели. С времето към дружеството са привлечени Атанас Михайлов – съдружник в представителството във Виена и Иванчо Радювич – съдружник и главен представител на дружеството в Търново (Atanasova, 2014, p. 176).

Почти през целия период на своето съществуване търновското търговско дружество отговаря на изискванията, характерни за модерната през епохата стопанска дейност. Използва акредитиви, полици, комисионни сделки, поръчителство и други. Офисите на фирмата са добре организирани. Използва се съвременно счетоводство и се води изрядна кореспонденция (Atanasova, 2014, p. 177). Тук ще си позволя едно малко отклонение от основната тема: смята се, че своите умения в тази област Евстати Селвели прилага и във воденето на „Кондиката на Елинското училище в Търново“ (1819–1844), която се явява един от най-ранните паметници на модерното счетоводство в българските земи (Roussev, 2015, p. 423). Действително в този ценен исторически извор на няколко места срещаме името Евстати х. Николау (Εὐστάθιος χατζη Νικολάου) (Vladov, 2012, pp. 44, 63, 80, 83, 94, 113, 130, 133), но съпоставката на почерка и подписа на този човек от „Кондиката“ с почерка и подписа на Евстати х. Николау Селвели от документи, съдържащи се във Фонд 82К – Търговска къща „Никола Минчоолу & Евстати Селвели и дружие“ показват, че става дума за двама различни представители на търновския елит, които са съвременници и чиито собствени и бащини имена съвпадат. Този факт се потвърждава и от редица документи, съдържащи се в т.нар. от Иван Снегаров „Стар търновски църковен кодекс“, където под текстовете на едни и същи документи, като свидетели са поставили своите подписи и Евстати х. Николау и Евстати х. Николау Селвели (Snegarov, 1936, pp. 13-15).

Търговската фирма достига своя апогей около 1860–1861 г. По същото време тя „владее“ вътрешния пазар в българските земи на север от Стара планина.

Търговското дружество поддържа широки контакти с редица чужди държави, като Австрия, Англия, Влашко, Русия, Сърбия. Връзките с Австрия се реализират чрез нейните главни индустриални центрове и пазарища, като Виена, Триест, Пеща и др. Контактите с Англия се осъществяват чрез Лондон и Манчестър, с Влашко – чрез Браила, Галац и Гюргево, с Русия – чрез пристанището във Варна, търговците и комисионерите в Букурещ или чрез Стефан Д. Тошкович в Одеса, а със Сърбия – чрез Белград. В рамките на Османската държава дружеството поддържа контакти както със столицата Цариград, така и с почти всички големи градове в империята, и особено с градовете в българското землище.

Още преди средата на 60-те години на XIX в. ситуацията в търговското дружество се влошава и впоследствие то изпада в несъстоятелност. Това се отдава преди всичко на не особено отговорното стопанисване на активите на дружеството от управляващия по това време централния офис на фирмата в Търново – Иванчо Радювич. Дружеството се разпада около края на 1864 г. и началото на 1865 г. Основните съдружници изтеглят своя дялов капитал от фирмата. Търговските представителства, като самостоятелни фирми, функционират и през периода 1865-1866 г. (Roussev, 2015, pp. 422-423).

Съхранените до днес търговски договори, изготвени от нашите предци през епохата на Българското възраждане, представляват сериозен документален масив. За съжаление до момента не са използвани пълноценно в историческите изследвания. Доколкото са използвани, това е правено в контекста на разглеждането им като част от стопанската документация от XVIII-XIX в. или в качеството им на исторически извори при изясняване биографиите на наши стопански и обществени дейци. Единици са авторите на публикации, които предоставят по-сериозна информация за търговските договори (Roussev, 2000, p. 57). Сред тях можем да открием Евгения Давидова (Davidova, 1996–1997) и Иван Русев (Roussev, 2000; Roussev, 2015, Roussev, 2017).

Редица оригинали на търговски договори, изготвени от възрожденските българи се съхраняват в родните архивохранилища, в музейните фондове, както и в частни архиви. Такива документи се съхраняват и в архивите на други страни – Австрия, Румъния, Русия, Украйна, Северна Македония и т.н. Това се дължи на факта, че през XVIII и XIX в. в тях работят много български търговци и функционират редица български търговски фирми (Roussev, 2000, p. 57).

Както се отбелязва в публикация на проф. Иван Русев търговските договори имат стара традиция. Използват се както на Изток, така и в Средиземноморския свят (Roussev, 2000, p. 57-72).

В „Търговско[то] ръководство“ от 1858 г. на Атанас Гранитски (Granitski, 1858), което е превод от гръцки език (с допълнения) на оригинала на Константинос Мелас

от 1848 г., темата за търговските договори е представена в параграф 62, който е озаглавен „Дружествен запис“. „Дружественият запис“ е документ, в който трябва да има основни положения, които определят бъдещата дейност на дружеството. В пета глава на същото издание е показано как трябва да се изготвят „съдружески (за ортаклък, компания) записи“, като се има предвид вече споменатият „дружествен запис“. Подчертава се, че образецът на договора не може да бъде един и същ, защото различните „компания“ се създават с различни цели и при различни обстоятелства, както и, че се изисква отлично познаване на всички клаузи на Търговския закон, касаещи търговските договори. Образецът на учредителен договор, изложен в това издание, съдържа 10 члена. Те регламентират предмета на дейност на дружеството, размера на вложения капитал, наименованието на дружеството, седалището на неговата кантора, времетраенето на съществуване, правата и задълженията на съдружниците, начинът на разпределяне на печалбата и др. Броят на екземплярите на договора съответства на броя на съдружниците.

В „Ръководство за Дръжаніе на търговски книги (тевтеры)“ на французина Едмонд дьо Гранж, в превод на български език от Стоян Веженев (1873 г.), са дадени примерни текстове на договори (актове) за създаване на събирателно и командитно дружество и за извършване на търговска сделка. „Примерът на акт за събирателноименно дружество“ се състои от 15 члена, в които дейността на фирмата е регламентирана до най-малките подробности. Изложените примерни текстове на търговски договори в това издание са най-близки до българската възрожденска стопанска документация. Този факт свидетелства, че Ст. Веженев не просто е приел постулатите от френския оригинал, а е интерпретирал съдържанието в зависимост от особеностите и нуждите на българския пазар.

Примерни образци на „контракти“ за създаване и закриване на търговско сдружение са представени и в неиздаденото търговско ръководство от 1843 г. на Михаил Попович (остава в ръкопис).

Изготвянето и подписването на търговски договор са изисквания, които са заложили и в Османския търговски закон от 1850 г. Според неговите текстове могат да се учредяват четири вида търговски дружества: събирателни, командитни, безименни (анонимни) и акционерни. Първите два вида са най-разпространени и именно за тях законът повелява да се изготвят и подписват търговски договори. В закона е разписано те да се съставят пред Търговския съд, а екземплярите на договорите да отговарят на броя на учредителите. Законът определя и какво трябва да е тяхното съдържание:

- имената и прякорите, особеностите и местопребиваването на съдружниците, освен на акционерите или командитерите;
- търговското наименование на дружеството;

- съдружниците, които са определени да управляват, да се разпореждат и да подписват от името на дружеството;

- количество на вложените средства или средствата, които ще бъдат вложени с акции или по командитство;

- времето на започване и прекратяване дейността на дружеството;

- не се отбелязва само името на командитния съдружник;

- отбелязване в книгите на Търговския съд (Rusev, 1993; Rusev, 1994; Rusev, 1999; Rusev, 2001; Roussev, 2000, p. 57. Roussev, 2015, pp. 348-352).

Сред по-характерните търговски договори, които вече са били обект на публикуване и на научен интерес са договорите от архивното наследство на Хаджитошеви, на х. Христо Рачков, на сливенско – котленските търговци и фирми, на Тъпчилещови (Roussev, 2015, pp. 344-356), на братята Христо и Никола Пулиев и Евлогий Георгиев (Naydenov, 2017, pp. 144-150) и др.

Разбира се с посочените примери далеч не се изчерпват списъка на широко използваните от българските предприемачи през Възраждането търговски договори. Главно според своето предназначение тези стопански документи, според проф. Иван Русев, могат да бъдат разделени на две основни групи. Към **първата група** спадат договорите, които са съставени и заверени при създаването или прекратяването на дейността на търговско дружество (фирма). Това са т.нар. „дружествени“ договори, които според предназначението си се делят на „учредителни“ и „ликвидационни“ (издължителни писма). Към **втората група** договори можем да причислим тези, които регламентират определена търговска сделка. Сделката може да бъде както между самостоятелно работещи търговци, така и между търговски фирми. Съществува и трети вариант – сделка между фирма и отделен търговец (Roussev, 2015, pp. 356-358).

Съхранените търговски договори от Фонд 82К – Търговска къща „Никола Минчоолу & Евстати Селвели и дружие“ са вероятно една малка част от договорите, сключени от стопанските дейци Евстати Селвели, Атанас х. Николау, хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу в дългогодишната им стопанска дейност. Въпреки фрагментарния си характер тези исторически извори предоставят важна информация относно съдържанието на търговските договори (в случая гръкоезични) от началото на 40-те до началото на 50-те години на XIX в. (поне в Търново).

Договорите от архивния фонд „Н. Минчоолу & Е. Селвели и дружие“, които са обект на представяне в тази публикация са шест на брой. Обхващат времето от 1842 г. до 1851 г., тоест касаят първия период от дейността на търговското дружество (до 1855–1856 г.), когато то носи наименованието „Хаджи Минчо хаджи Цачев и дружие“. Изготвени са на гръцки език и представляват една малка част от огромния масив гръкоезични исторически извори, които се съхраняват в посочения фонд.

Най-ранният от договорите е от 24 февруари 1842 г. Сключен е в Търново между Евстати х. Николов Селвели и Атанас х. Николау. Съпоставката между почерка, с който е изготвен документа, и подписа на Атанас х. Николау, който е поставен под договора, налага извода, че този исторически извор е написан от Атанас х. Николау. От документа става ясно, че споменатите стопански дейци „правят“ дружество с общ капитал 90 600 гроша. Сумата, с която участва Евстати Селвели, е 67 000 гроша, а сумата, с която се включва Атанас х. Николау, е 23 600 гроша. Пасажът в договора: „[Общият капитал] възлиза на гр. 90 600, с които ще продължим дружеството (съдружието) ни“ дава основание да приемем, че обща стопанска структура с участието на Евст. Селвели и Атанас х. Николау е съществувала и преди 24 февруари 1842 г. Според разглеждания документ след прекратяването дейността на фирмата Евстати Селвели следва да получи два дяла от печалбата, а Атанас х. Николау – един дял. В края на договора е отбелязано, че той се изготвя в два екземпляра – по един за всеки от съдружниците. Подписан е и от двамата участници в дружеството. Най-долу, с почерка на Евстати Селвели, е записано „изплатено“ – факт, който дава основание да приемем, че стопанското начинание между двамата съдружници е завършило успешно².

Тезата за успешната съвместната стопанска дейност между Евстати Селвели и Атанас х. Николау се потвърждава и от други договори, сключени между тях. Такъв е вторият в хронологичен ред договор. Той е подписан в Търново на 26 юли 1843 г. Съпоставката на почерка, с който е изготвен документа, с този на Евстати Селвели, налага извода, че документът е написан от Селвели. От договора разбираме, че с него се приключва стопанска дейност, която е започнала на 1 август 1841 г. Това дава основание да приемем, че началото на съвместната стопанска дейност между Евстати Селвели и Атанас х. Николау е поне от тази дата. Към момента на подписване на разглеждания договор (26 юли 1843 г.) в него е отбелязано, че на посочената дата капиталите в дружеството са 101 945 гроша. От тях 77 130 гроша са дялов капитал на Евстати Селвели, а 24 815 гроша са дялов капитал на Атанас х. Николау. В договора е отбелязано и, че с посочения общ капитал от 101 945 гроша, съдружниците продължават своето съдружие, като два дяла от печалбата ще получи Евстати Селвели, а един дял – Атанас х. Николау. В края на текста на договора е записано: „за потвърждение правим два еднакви документа и се подписваме“. Най-долу е поставен подписът на Атанас х. Николау, което подсказва, че съхраненият до наши дни екземпляр е принадлежал на Евстати Селвели. Това се потвърждава и от бележката, оставена с неговия почерк на гърба на лист 4 на документа, която гласи: „Контракт (договор) за

---

² ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 1.

дружеството (съдружието) ни с господин Атанасис х. Н[иколау] [от] 26 юли [1]843 [г.]“³. Под текста на договора, отново с почерка на Евстати Селвели е отбелязано „изплатено, 12 януари [1]847 [г.]“⁴. Последната бележка дава основание да приемем, че на посочената дата дружеството, поне към момента (временно), е прекратило своята дейност³.

Че на 12 януари 1847 г. условно е прекратена дейността на съдружието се потвърждава и от третия в хронологичен ред договор между Евстати Селвели и Атанас х. Николау. Той е изготвен в Търново на 12 януари 1847 г. и по същество се явява нов договор, с който се подновява дейността на съдружието. Сравнителният анализ на почерка показва, че договорът е написан от Атанас х. Николау. В началото на документа е записано, че съдружниците са прегледали сметката на общия „алтшверш“ за периода от 26 юли 1843 г. (тоест датата на подписване на по-горе разглеждания договор) до 12 януари 1847 г. (датата на разглеждания в момента договор). Тази информация доказва, че съдружието създадено през лятото на 1843 г. е функционирило в продължение на около три години и половина. Според прегледа на общата сметка съдружеският капитал възлиза на 79 078 гроша, от които делът на Евстати Селвели е 64 432 гроша, а на Атанас х. Николау – 14 646 гроша. С посочения общ капитал съдружниците се договарят да продължат и занапред своята съвместна стопанска дейност. Отново е записано, че се изготвят две копия на договора – по един за всеки от договарящите се. Документът е подписан и от двамата участници в съдружието. Доказателство за това, че разглеждания образец е принадлежал на Евстати Селвели намираме на гърба на лист 3, където с неговия почерк е направена следната бележка: „Контракт (договор) на дружеството (съдружието) заедно с господин Атанасис х. Н[иколау], 12 януари [1]847 [г.]“⁴.

Четвъртият, в хронологичен ред, договор е подписан в Търново на 8 ноември 1847 г. Почеркът на човека, изготвил документа съвпада с този на Атанас х. Николау. Едната страна по този договор е представлявана от хаджи Минчо х. Цачев и неговия зет – хаджи Николи Минчоолу, а другата страна – от Евстати Селвели и Атанас х. Николау. В този извор, за разлика от предходните, е отбелязан и конкретният предмет на дейност на съдружието, а именно: „ще продължим търговията си“ и още по-конкретно – „за да търгуваме с Виена или с Цариград“. За целта партньорите се споразумяват общият начален капитал да бъде 250 000 гроша. Хаджи Минчо и хаджи Николи се ангажират да внесат в съдружието 150 000 гроша, а Евстати Селвели и Атанас х. Николау – 100 000 гроша. В договора е отбелязано и по какъв начин трябва да бъде внесен капиталът: „От горните (горепосочените)

³ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 73, л. 3, 4 гръб.

⁴ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 2, 3 гръб.

капитали господин х. Минчо заедно със зет му ще вложат сега гр. 100 [000], [тоест] сто хиляди, а остатъкът [от] 50 [000], [тоест] петдесет [хиляди] – на Гергьовден. Подобно господин „Евстатиос и дру[жие]“ ще внесат на Гергьовден гр. 50 [000], [тоест] петдесет [хиляди], а остатъкът – впоследствие, след три или четири месеца.“ Тук виждаме една много интересна схема на договоряне, която показва практичността в начина на мислене и действие на българските предприемачи от средата на XIX в. В цитата откриваме поне още един интригуващ момент – текстът на договора показва, че Евстати Селвели и Атанас х. Николау влизат в това съдружие с хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу, с вече създадено свое – „господин Евстатиос и дру[жие]“. Договорът регламентира и разпределянето на печалбата между участниците в съдружието. Според текста на документа, въпреки участието на Евстати Селвели и Атанас х. Николау с по-малък капитал, и двете страни по договора ще получат по един дял. Изготвени са два еднакви договора – по един за всяка от страните по него. Образецът, който е оцелял до наши дни, е подписан от Евстати Селвели и Атанас х. Николау. Това, макар и косвенно, показва, че документът, обект на нашето внимание, е принадлежал на хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу. В най-долната част на листа, след текста на договора, с различен почерк от този, на който е изготвен документът, и приличащ на почерка на Евстати Селвели, е отбелязано „изплатено“. Това може да означава, че остатъкът от учредителния капитал е внесен и сметките са приключени ⁵.

Последните два договора, разглеждани в настоящото изложение, са изготвени отново в Търново и са подписани на една и съща дата – 25 юни 1851 г. Първият от тях е между Евстати Селвели и Атанас х. Николау. Документът започва с преглед на общата сметка на съдружниците, която възлиза на 190 547 гроша. От тях дяловият капитал на Евстати Селвели е 144 493 гроша, а на Атанас х. Николау – 46 054 гроша. Според съдържанието на документа целта на сдружаването между двамата възрожденски предприемачи е с посочения общ капитал от 190 547 гроша да влязат в съдружие с хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу, като се договарят от бъдещата печалба Евстати Селвели да получи два дяла, а Атанас х. Николау – един дял. Договорът е изготвен в два екземпляра. Съхраненият екземпляр е подписан и от двамата съдружници. Анализът на почерка, с който е изготвен документът, показва че документът е написан от Атанас х. Николау⁶.

Последният договор, както бе споменато от 25 юни 1851 г., е сключен между Евстати Селвели и Атанас х. Николау, от една страна, и хаджи Минчо х. Цачев и

---

⁵ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 4.

⁶ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 5.

хаджи Николи Минчоолу, от друга. Изготвен е в два екземпляра. Този, който е съхранен и разглеждаме, е подписан от хаджи Минчо⁷ и хаджи Николи, което подсказва, че е получен от Евстати Селвели и Атанас х. Николау. Съдържанието на документа подсказва също, че с него се продължава съществуваща вече съвместна дейност. Започва с преглед на капиталите на участниците в дружеството. Евстати Селвели и Атанас х. Николау участват общо с вече споменатите от предишния договор 190 547 гроша, към които неизвестно защо са добавени 20 пари. Тоест техният общ капитал възлиза на 190 547 гроша и 20 пари. При бъдещото разпределяне на печалбата те получават два дяла. Хаджи Минчо х. Цачев участва в съдружието с 169 753 гроша и 30 пари, а хаджи Николи Минчоолу – с 121 950 гроша и 10 пари. При разпределяне на печалбата и двамата получават по един дял. Според договора общият капитал на съдружието е 482 251 гроша и 20 пари⁸.

Най-открояващите се характеристики на разглежданите в това изложение търговски договори са следните:

1. Над текстовете на договорите не е поставен титул (договор, контракт или др.), който да указва вида на документа.

2. Терминът „договор“ се среща само в изложенията на представените документи. В заключителната им част е записано: „Така (по този начин) стана договорът ни...“⁹.

3. При два от документите, на страница различна от тези на които са изложени текстовете на договорите, срещаме термина „контракт“¹⁰.

4. Отбелязани са имената на съдружниците, но не са отбелязани наименованието на съдружието и неговото седалище.

5. Посочен е капиталът, с който съдружниците участват в съдружието, както и общия капитал на фирмата.

6. Указан е дялът от печалбата на съдружниците.

7. Не са указани случаи, при които може да бъде разтурено съдружието.

8. Само в един от договорите е отбелязан конкретен предмет на дейност: „за да търгуваме с Виена или с Цариград“ и „ще продължим търговията си“¹¹.

9. Не е отбелязан срок на действие.

10. Правата и задълженията на участниците в съдружието са представени по следния лаконичен начин: „и сме задължени ... да работим в дружеството

---

⁷ Заверката, направена от хаджи Минчо, е на български език.

⁸ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 42, л. 1.

⁹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 42, л. 1, а.е. 73, л. 3, а.е. 77, л. 1, 2, 4, 5.

¹⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 73, л. 3 гръб, а.е. 77, л. 4 гръб.

¹¹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 4.

(съдружието) със спокойно съзнание (съвестно) и страх от Бога.“¹², „и е длъжен всеки от нас да работи в дружеските операции (действия) със спокойно съзнание (съвестно) и страх от Бога“¹³, „и е длъжен всеки [от нас] да работи в дружеството (съдружието) със спокойно съзнание (съвестно) и страх от Бога“¹⁴.

11. Текстове на договорите са кратки и не са разделени на отделни членове.

12. Договорите не са подписани от свидетели.

13. В голямата си част носят белезите както на ликвидационен, така и на учредителен договор (отчитат се капиталите на всеки един от съдружниците и се посочва общият капитал, с който продължават съдружието).

Изложената информация налага мнението, че разглежданите търговски договори следват по-старите образци за изготвяне на такъв вид документи. Можем да допуснем, че тези образци са гръцки. Гръкоезичните търговски договори навеждат и на други заключения, относно характера на съдружието от 40-те години на XIX в. Търновската фирма на Евстати Селвели и Атанас х. Николау се споразумява с крупните търговци х. Минчо х. Цачев и х. Николи Минчев, за да разшири мащабите на своята търговска дейност в империята и средноевропейските държави. Подобри съдружия, свързани с обединение на капитали и практики са често срещано явление от през втората четвърт на XIX в.

REFERENCES:

Atanasova, S 2014, *Commercial companies from Turnovo during the Bulgarian national Revival period. Models of economic development*. Veliko Turnovo: Faber. [Атанасова, С 2014, *Търновските търговски дружества през Възраждането. Модели за стопанско развитие*. Велико Търново: Фабер].

Davidova, E 1996–1997, ‘Contracts of Bulgarian merchants for the establishment of commercial companies during the Bulgarian National Revival period’, *Annual of the Bulgarian Committee “Vasil Levski”*. *Bulgarian National Revival period. Ideas, persons, events*, 1996-1997, vol. 2, pp. 168-176. [Давидова, Е 1996–1997, „Договори на български търговци за създаване на търговски сдружения през Възраждането”, *Годишник на Общобългарския комитет „Васил Левски“*. *Българско възраждане. Идеи, личности, събития*, Т. 2, с. 168-176.]

Granitski, I 1858, *Commercial guide for trade, industry, shipping and trade acts, in particular for the substance of trade, agriculture and industry in European countries, for coins, cambials, weights and measures in commercial cities, for keeping trade books, for*

¹² ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 42, л. 1, а.е. 77, л. 4.

¹³ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 73, л. 3.

¹⁴ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 1, 2.

commercial accounts and letters, to compose major trade records with the necessary examples. Istanbul. [Гранитски, А 1858, *Търговско ръководство за търгуване, промишленост, мореплаване и търговски делания, собствено пак за веществото на търговията, на земеделието и на промишлеността в европейските държави, за монетите, камбиалите, теглилките и мерките по търговските градове, за държане на търговските книги, за търговските сметки и писмотписания, за съчинение на главни търговски записи с нужните примери.* Цариград.]

Naydenov, I 2017, *Pulievi's entrepreneurial activity between tradition and modernity (commercial practices and strategies during the Bulgarian National Revival period)*, Unpublished PhD Thesis, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia. [Найденов,

И 2017, *Предприемаческата дейност на братя Пулиевци между традицията и модерността (търговски практики и стратегии през епохата на Възраждането)*. Дисертация. Исторически факултет, СУ „Св. Климент Охридски“. София].

Radev, I 2000, *History of Veliko Turnovo 18th-19th Centuries*. Veliko Turnovo: Slovo. [Радев, И 2000, *История на Велико Търново XVIII-XIX в.* Велико Търново: Слово].

Roussev I 2015, *The Commercial Modernization during the Bulgarian National Revival period (18th – 19th) centuries as a culture and as a practice*. Veliko Turnovo:

Rovita. [Русев, И 2015, *Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика. Изследване и извори.* Велико Търново: Ровита].

Roussev I 2017, 'The Modern Commercial Terminology in the Bulgarian Space during the National Revival – from Foreign Influences to a Bulgarian Style', in *Bulgarians in the Ottoman Empire, 19th century: concepts, structures, personalities*. Ed. Vania Racheva, Sofia: University Press "St. Kliment Ohridski", pp. 67-76. [Русев, И 2017, „Модерната търговска терминология в българското пространство през Възраждането – от чуждите влияния към собствения почерк“, в: *Българите в Османската империя, XIX в.: понятия, структури, личности*, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 67-76].

Roussev, I 2000, 'Commercial Contracts of Bulgarians during the Bulgarian National Revival period – traditions, influences, types', in "*Contracts, People, Faiths*", Varna: Varnenski svoboden universitet, pp. 57-72. [Русев, И 2000, „Търговските договори на българите през Възраждането – традиции, влияния, видове“, в: „*Договори, хора, съдби*“, Варна: Варненски свободен университет, с. 57-72].

Rusev, I 1993, 'The Bulgarian commercial companies during the National revival period – an economic history of the town of Sliven', *Bulgarian Historical Review*, 1993, no. 1, pp. 54-93.

Rusev, I 1994, 'A look at the history of Bulgarian big-capital companies during the renaissance – the credit companies and the trading companies', *Bulgarian Historical Review*, 1994, no. 1, pp. 22-44.

Rusev, I 1999, 'Factory production and commerce in the Balkan region during the Renaissance', *Bulgarian Historical Review*, 1999, no. 3-4, pp. 48-74.

Rusev, I 2001, 'The trade in Ragusa (now Dubrovnik) and the creation of Bulgarian trading companies during the revival era (18th to 19th century)', *Bulgarian Historical Review*, № 3-4, pp. 52-63.

Snegarov, I 1936, 'The Old Church codex from Turnovo', *Annual of the Sofia University*, Theological Faculty, vol. XIII, pp. 1-71. [Снегаров, Ив. „Старият търновски църковен кодекс“, *Годишник на Софийския университет*, Богословски факултет, Т. XIII, с. 1-71].

Tonkov, T 2020, *Turnovo municipality 1763-1878*. Veliko Turnovo: National Library "P. R. Slaveykov". [Тонков, Т 2020, *Търновската градска община 1763–1878 г.* Велико Търново: Народна библиотека „П. Р. Славейков“.]

Vladov, V 2012, *Kondika of the Hellenic school in Turnovo*. Veliko Turnovo: Rovita. [Владов, В 2012, *Кондика на Елинското училище в Търново*. Велико Търново: Ровита.]

Correspondence address:

Veselin Goranchev – PhD

Centre for Economic History Research

Phone number: 0988 928 244

E-mail: gor_bg@abv.bg